

HITKÖZSÉGI HÍRADÓ

NEM AZ A ZSIDÓ, AKINEK A SZÜLEI AZOK VOLTAK, HANEM AKINEK A GYERMEKE IS AZ LESZ! (Simon Peres)

Komáromban történt Beszámoló a KZSH ENSZ Holokauszt napi rendezvényéről

A második ENSZ Holokauszt napon első alkalommal került sor rendezvényre városunkban. Célunk az volt, hogy megszólítva Komárom és a régió polgárait nyíltan beszéljünk a Soá időszakáról, felszínre kerüljenek olyan téma, amelyek eddig tabunak számítottak. A fél kettőre meghirdetett kezdésre megtelt az előadóvá átalakított Wallenstein Zoltán terem.

A délután első előadója Kovács Tamás, a budapesti Holocaust Dokumentációs Központ és Emlékhely csoportvezető történésze volt, aki „Komárom és a Holokauszt” címmel adott összefoglalót a korszak történéseiről. Előadásából kerek képet kaphattak az érdeklődők az események egymást követő láncrendszeréről. Ezt követően dr. Novák Tamás a KZSH tagja, városi képviselő, a téma kutatója érdekes helyi tényekkel egészítette ki az elhangzottakat, majd Ing. Ladislav Urban túlélő és Andruskó Imre, a Selye János Gimnázium igazgatója, a szlovák parlament képviselője hozzájárulása következett.

Dr. Hidvégi Máté ismert biokémikus, rákkutató és művelődéstörténész boldog Salkaházi Sáráról megjelent könyvét mutatta be, felvázolta a szociális testvér életútját, többek között Komáromhoz kötődő tevékenységét. A hallgatóság között megjelentek a komáromi katolikus egyház magas rangú képviselői is.

A délután befejező része az emlékezés volt, dr. Schöner Alfréd főrabbi, az Országos Rabbiképző- Zsidó Egyetem rektora három képzeletbeli kapuhoz kötődő személyes visszaemlékezésben alapuló beszéde meghatotta a jelenle-

Dr. Hidvégi Máté és Dr. Schöner Alfréd főrabbi, a nap vendégei vőket. Klavanszkij Anatolij kántor gyászimájával ért véget a program a Wallenstein Zoltán teremben.

(Folytatás a következő oldalon)

MEGHÍVÓ

Purim a sorsvetés ünnepe

A Komáromi Zsidó Hitközség Shalom klubja
2007. március 11-én, vasárnap 14:30-kor
tarja purimi összejövetelét
„Purim határok nélkül címmel“

Az összejövetelen két közösséget látunk vendégül:
A Brünni Zsidó Hitközséget
Moshe Chajim Koller rabbi úr vezetésével
és a Budapesti Zsidó Hitközség Hunyadi téri körzetét,
akik 5 év után ismét Komáromba látogatnak: László
Miklós elnök úr, dr. Domán István főrabbi úr, Vencel
György kántor és Gál Juli a Generációk Klubja vezetője
és a körzet tagjai.
Közreműködik: Klein Judit énekművész

Legyünk ott minél többen a régióból is, hogy igazi
határok nélküli eseményen ünnepeljük közösen egyik
legvidámabb ünnepünket.

Mindenkit szeretettel várunk!

Megemlékezés

Január 18-án lett volna 60 éves lapunk hűséges olvasója, közösségünk állandó támogatója, nagybátyánk **Pasternák Sándor**. Sajnos már két és fél éve nincs közöttünk. Fájó szívvel gondolunk rá e kerek évforduló kapcsán.
Unokaöccsei Paszternák András és Tamás

Kerek születésnap

Január 18-án ünnepelte kerek születésnapját **Boček Péter** Kassán, 1947-ben született Komáromban. Ezúton kívánunk neki még legalább 60 boldog évet!
Bis 120!

Tagsági díj

Kérjük a KZSH tagjait, hogy a 2007-es évre esedékes tagdíjakat (200 Sk/fő, nyugdíjasoknak és diákoknak 100 Sk/fő) minél hamarabb szíveskedjenek befizetni bankszámlánkra vagy postai csekkben!

Magyarországi olvasóink figyelmébe!

Kérjük, hogy személyi jövedelemadójuk 1%-át a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége részére ajánlák fel a 0358-as technikai számon!

Kérjük a támogatását!

Kedves Olvasónk, ahhoz, hogy a komáromi zsidó közösség színvonalas programokat szervezhessen, újjáéledjen a vallási és a kulturális élet, felújíthassuk a MENHAZAT, megjelenheszen és eljusson Önhöz a HH, nem kevés anyagi forrás szükséges. Kérjük, hogy amenynyiben módjában áll, támogassa céljaink elérését. Adományait előre is köszönjük!

Cím:

Bankunk címe: Slovenská sporiteľňa a.s. Palatínova 33, 94501 Komárno

Koronaszámla:
SK 06090000000000026384962

Devizaszámla:
SK 59090000000000027668967

Támogassa ön is a KZSH-t, a HH-t és a Shalom klubot!

Faliújság

rövid hírek

- ★ A KZSH-t és a HH-t adományaikkal támogatták: Greguš Éva, Bruckner Ibolya (Ógyalla), Boček Péter (Kassa), Balázs Juli és Lilla, Kovár Pál és családja (Pozsony), Ing. Delikát Tomáš (Pozsony), PaeDr. Marta Győriová (Kassa), Oláh Imréne, Rybár család (Rimaszombat), dr. Kollár Róbert (Érsekújvár), Franklová Ružena és anonimitásukat kérő adományozók. Köszöniük!

- ★ Pályázati támogatásokból rendezvényeink színvonalasabb lebonyolítása érdekében erősítőt és mikrofonokat szereztünk be,

- ★ Jelentős mértékben bővült a Spitzer Béla Kiskönyvtár állománya.

- ★ A HH 2007. januárjától ISSN
(nemzetköz regisztráció) számot
kapott

- ★ 2006. decemberétől postai kül-deményeink postai hitellel kerülnek feladásra, így elkerüljük a kész-pénzben történő fizetést, ezért a borítékon minden esetben megjelenik a feladó neve is.

Purim – vallásunk legvidámabb ünnepe

Purim (héber, perzsa eredetű szó) jelentése: sorshúzás. Ádár 14-én, 15-én tartandó emléknap. Eszter könyvét olvassuk fel, amelyet egy kézzel írt tekercsból (Megillából) rituális dallamokkal fennhangon recítünk. A perzsa Ahasvérós király uralkodása alatt főemberének, Hámánnak meghiúsult szándéka, a zsidók nép maradéktaian, teljes fizikai megsemmisítése. „Az első hónapban – ez Niszán hava – Ahasvérós király uralkodásának tizenkettédik esztendejében pur-t – ez a sors – vetettek Hámán előtt, napról napra és hónapról (hónapra haladva egészen) a tizenkettédik hónapig – ez Ádár hava. A sors e hónap 13. napját jelölte ki.

A pur szó adta az ünnep nevét, az eseményt pedig Eszter könyve beszéli el. Az ünnepet Ádár hó 14-én tartják a legtöbb helyen, és 15-én azokban az izraeli városokban, amelyek Jöhosuá bin Nun kora óta fallal vannak körül véve. (Ezt a 15-i Purimot Susán Purimnak nevezzük; Susánban, a perzsa birodalom fővárosában ezen a napon menekültek meg ellenségeiktől a zsidók.)

Eszter bőjtje-közösségi bőjt. A bőjt reggel, pirkadatkor kezdődik. (Máchácit hásekkel) Márv, esti ima után, és a sáchrész, reggeli ima után olvassuk fel Eszter könyvét. mindenkinél, mindenkit alkalmmal végig kell hallgatni a tekercs felolvasását. Purim a lakoma és vigaszság napja. Nappal kell étkezést, ünnepi összejötélt tartani.

Púrim hiteles történetét az Eszter könyve (Megillá) örökíti meg. Ez azonban csak egy nagyon rövid – mondhatni tényleírást – közöl, míg az események történeti és társadalmi hátteréről a Midrás és a Megilla arameus fordításai adnak részletesebb felvilágosítást.

Mint az közismert, a történet azzal vette kezdetét, hogy Ahasvérós király – aki az akkori világ tíz nagy uralkodóinak egyike volt – lakomát rendezett, melyre mindenkit – beleértve a királyi székhelyek, Susánnak, egyszerű lakót – meghívott. Hét napja folyt a dínomdánom, már mindenki részeg volt, így a király is, amikor Vásti királynőt arra akarták rávenni, hogy királyi koronával a fején, de teljesen mezelenül, jelenjék meg előttük. Az pedig nemcsak, hogy megtagadta urának és parancsát, de még jól le is teremtette.

Ahasvérós erre dühbe gurult és tanácsadóinak nem volt nehéz rávenni őt, hogy végeztesse ki Vástit.

Bölcseink az eseményeket úgy magyarázzák, hogy bár a királyné nem volt szégyenlős, mégsem vethette le ruháit, mert hirtelen belpoklos lett.

De miért járt Vástinak ez a súlyos büntetés? Hiszen az isteni igazság-szolgáltatás mindenkinél érdeme szerint ad jutalmat vagy büntetést?

Bölcseink azzal magyarázzák, hogy ebben az esetben a „szemet-szemért” („midá k'neged midá”) elve érvényesült, ugyanis Vásti zsidó lányokat dolgoztatott szombatokon, miután előbb meztelenre vetkőztette őket – s most ő kapta a jól megérdemelt büntetést...

A történet folytatása, hogy Eszter lesz az új királyné, de röviddel ezután felfednek egy király elleni összeeskü-

vést, melynek okát a Midrás Eszterben véli megtalálni. „Miota elvette ezt a nőt, se éjjelünk, se nappalunk” – mondja az egyik összeesküvő – „ugyanis állandóan nála lebzsel, és a palotaőrség 24 órás szolgálatban van”. Az összeesküvőket Mordechaj jóvoltából, Eszter királyné közvetítésével felfedik, majd kivégzik. (Mordechaj Eszter nagybácsija, a perzsa zsidóság vezetője volt).

Egy másik eseményt, amikor Mordechaj nem hajlandó Hámán előtt térdre borulni, a Midrás igy magyarázza: Hámán a saját nyakába bálványképet akasztott. Lehetséges, hogy Mordechaj, hogy ne veszélyeztesse a zsidók fizikai létét, leborult volna

(Folytatás a következő oldalon)

Purim, az összefogás és a megmenekülés napja

„És a zsidóknak fény és örööm volt, végesség és dicsőség! – Így legyen mindannyiunknál!”

(Eszter könyve 8. fejezet, 16. vers)

Számunkra a sok-sok tanulság közül az egyik legfontosabb, hogy a zsidó szellemi és fizikai túlélés útja csakis az összefogás és a hagyományok megtartása lehet.

Néhány tanács a hölggyeknek:

A purimi sütemények között hagyományos megtalálható a flódnai (almával, dióval, mákkal és (szilva) lekvárral rétegezett sütemény), a kindli (mákos vagy diós tekercs „pólyásbabá” formában), a kráncli (tésvitakarika, tojásfehérjéből készült habbal a tetején), valamint a legközismertebb purimi sütemény: a hámántáska (homontás, ozné Hámán). A hámántáska mákkal vagy (szilva) lekvárral megtöltött háromszögletű sütemény, mely alakjának és elfogyasztásának több magyarázata van. Az egyik magyarázat szerint a német mák (Mohn) és a táska (Taschen) szavak összevonása, héber névelővel ellátva (Há-Mohn-Taschen), melyben így szerepel a Hámán (Há-Mohn) szó is. Van oly vélemény is mely szerint Hámán

süvegének volt ilyen alakja; mások szerint a halálra ítélték fülét akkoriban levágották (ozné Hámán = Hámán füle). Vannak kik úgy vélik, hogy a három szöglet a zsidóság három ősatyját jelzi, mert az ősök: Ábrahám, Jichák/ Izsák és Jákob érdeme volt, hogy jött purimkor a segítség.

Történelmi érdekességek:

A purim szó és a hozzá kapcsolódó események a zsidó történelem oly szerves részévé váltak, hogy a különöző városok zsidó közösségei saját megmenekülésük napját is purimnak nevezték. Például: anconai purim (megmenekültek a földrengés pusztításától 1690-ben), budai purim (Páduában tartották annak emlékére, hogy 1684-ben a budai vár ostromának hírére a csőcselék megtámadta házaikat, de szerencsésen életben maradtak), tripoliszi purim (1793-ban a kalózok rabszolgákká tették a zsidókat, de csodásan kiszabadultak) stb.

Purim, az összefogás és a megmenekülés napja

Verő Tamás,
budai rabbi

Gondolatok Purim ünnepéhez

Minden ünnepünk szorosan kapcsolódik egy-egy bibliai részlet nyilvános felolvassásával.

Ros Hasana (újesztendő) alkalmával Ábrahám és Izsák története, Jom Kipurkor (az engesztelés napján) Áron áldozata, Szukotkor (a sátrak ünnepén) Mózes és Salamon szentélyavató beszédei kerülnek a liturgia középpontjába. Különösen igaz ez a megállapítás a legvidámabb zsidó ünnep, a Purim esetében: Eszter könyvét (a „Megila“-t, vagyis ezt a tekercskönyvet) nemcsak felolvassuk ezen a napon, de az egész ünnep története, előírása csaknem mindenhol olvasható. Purimot Ádár hó 14-én ünnepeljük, annak emlékére, hogy a Perzsa világuralmodó, Áchásveros király idejében, a gónosz Hámán miniszter mesterkedései ellenére Eszter királyné és nagybátyja, Mordecháj közbenjárására a zsidók megmenekültek a kiirtástól. Purim történetét Eszter könyvében olvashatjuk, az egyetlen olyan szentírási műben, amelyben nem szerepel az Örökkévaló neve. Bölcseink ezt többféleképpen magyarázzák: azért, mert Eszter királyné idejében az Örökkévaló nem nyilvánosan művelte csodákat, mint Peszáchkor vagy Chanukakor, hanem titokban.

Vagy egy másik: Eszter nevét, – mely egyébként perzsa név, s azt jelenti: csillag – héber betűkkel írva a zsidó írásmagyarázat szerint úgy is olvashatjuk: 'eszatér', ami annyit tesz: elrejtőzöm. Ebből a bölcsek azt a következtetést vonták le, hogy Isten neve azért nem szerepel Eszter könyvében, mert a Mindenható elrejtőzött az események mögött, s a végén szabadtásában mutatta meg magát.

Purim ünnepének egyik törvénye, hogy a Megilát kétszer fel kell olvasni, egyszer este, egyszer pedig reggel. Eszter könyvének olvasása a nők számára is kötelező, hiszen ők is megmenekültek Purimkor, sőt a történet egyik főszereplője épp egy hölgy volt. A tekercset úgy kell olvasni, hogy egyetlen szó sem kerülheti el az ember figyelmét. Ha az amálekit Hámán neve elhangzik, hatalmas kereplés, lábdobogás, éktelen zaj lesz úrrá a közösségen. Hámán, s így az amálek neve örökre kitörölhetik. Az amálek felettes dia-dal már a Purimet megelőző szombaton elkezdődik, amely az amálekről való megemlékezés szombatja, s az ezzel kapcsolatos bibliai részeket olvassák fel

a zsinagógában, készülve Purimra, amikor is az amálek emlékezete végleg elvész. Eszter könyvében leírt kötelezettség még az ajándékok (slachmonesz) küldése, ami főként ételeket, süteményeket rejti magában (például Hámán-táskát és flódnit), adományok küldése szegények számára (legalább kétféle adomány legalább két szegénynek) és az ünnepi étkezés. A rabbik rendelkezése szerint a vacsorán kötelező addig inni, míg az ember már nem tudja megkülönböztetni az áldott Mordecháj nevét az átkozott Hámánról. Szokás ilyenkor purimi színdarabokat játszani, purimi rabbit választani, aki mindenkor humor oldaláról közelít meg. Jellegzetessége még az ünnepnek az álarcviselés, Tel Avivban pedig egy óriási karnevál.

Komoróczy Géza így ír A zsidó Budapest című könyvében: *a Purim igazi vidám zsidó ünnep, egymagában egyesíti a szilveszter, a karnevál és a farsang szokásait*.

Az ünnep neve is okozott némi nehézséget a bölcseknek. Purim ugyanis az egyetlen olyan zsidó ünnep, amelynek neve nem héber eredetű. Purim a perzsa púr szóból ered, s annyit tesz: sors. A hébernek is van szava a sorsra, s Eszter könyvében az olvasható: púrt, azaz (héber) sorsot vetettek. Ilyen módon ez azt fejezi ki, hogy bár púrt, azaz rossz és végzetes sorsot szántak a zsidóknak, de ez megfordult, hisz mögötte a héber sors, Istenől való boldog és jó sors volt elrejtve.

Aldott emlékezetű Scheiber Sándor professzor úr, az Országos Rabbiképző Intézet tudós főigazgatója írta: „*A Purim a sok zsidó tragédia közepete a kevés számú szabadulások egyikének megünneplése. Ezért találta a zsidóság ezt a napot legalkalmasabbnak arra, hogy a bibliai időktől kezdve a középkoron és az újkoron keresztül mindmáig ezen élje ki mindazt az elfogott humor, élcet, tréfát, szatírat, parodiát, színjátszó képességet, művészeti készséget és konyhaművészettel, amelyet máskor féken kellett tartania.*“

Az ünnep Ádár hó 13-án Eszter böjtével kezdődik és Susán Purim követi 15-én azokban a városokban, amelyek Józua idejében fallal voltak körülkerítve (pl. Jeruzsálem)

Szimhát Purim! Vidám Purimot mindenkinél!

Lancz Tibor, (Budapest)

Purim – vallásunk legvidámabb ünnepe

(Folytatás az előző oldalról)

Hámán előtt, de így végképp nem tehette meg, mert a bálványimádás azon három főbűn közé tartozik, melyet egy zsidó nem követhet el, akkor inkább fel kell áldoznia életét.

Mint tudjuk, Hámán nem törödik bele megsértésébe, kieszközli a királynál a zsidók kiirtását, melyet Mordecháj ulyancsak megtud. A Midrás szerint az égből tudatták vele, de megtudhatta ezt a kapcsolatai révén is. A történésekbe itt lép be Eszter tevőlegesen, s kap szerepet a féltekenység, mint mozgató rugó. Ez okozza a király álmatlanságát is, miáltal rájön az események összefüggésére, s melynek a végkimenetele a zsidók megmenekülése.

Bölcseink eme történetből azt a következtetést vonták le, hogy a perzsa zsidók azért kerültek olyan helyzetbe, melyben a gyilkos Hámán akár ki is irhatta volna őket, mert asszimiládtak, elhagyták vallásukat, elfelejtették Jeruzsálemet. Csak amikor megtértek, visszatértek zsidó identitásukhoz – akkor az utolsó pillanatban menekültek meg.

Azóta, egész napjainkig, világszerűen, időről-időre gyakran történnek olyan események, melyek során egy zsidó közösség élete veszélybe kerül, de valami csodával határos módon mégis megmenekül. Az ilyen történésekkel a zsidó folklor „púrimoknak“ nevezi az első Púrim emlékére.

Gyakorlati tudnivalók

1. Este és reggel a zsinagógában felolvassuk a Megillát, Eszter könyvét. Ennek meghallgatása kötelező minden zsidó embernek.

2. Ezen ünnepen legalább két embernek küldünk ajándékot (Slách Mónesz = Misloách Mánó), amely kétféle enni- és innivalóból áll.

3. Legalább két rászorulónak kell segíteni (Mátánot Leevjonim), pénzzel vagy ennivalóval.

4. Az imában egy betoldást tesznek (Ál Hániszim), melyben röviden le van írva a megmenekülés csodálatos története.

5. Purimi bál, ünnepség lakoma, vi-gaszság (Szeuda) tartása.

6. Tóraolvasás.

7. Gyászbeszéd és böjt tilalma.

Jövőnk, ami összeköt – a régió oldala

Zsidónak lenni Tatabányán

Beszélgetés Ádám Róbert Jánossal, a tatabányai Szenes Hanna Magyar Izraeli- Baráti Egyesület titkárával

Biológus és környezetvédelmi szakmérnök végzettségem van, s bár minden ezeken a szakterületeken dolgoztam, el-elkalandoztam a humán terület felé is. Voltam szabadúszó újságíró, jelent meg könyvem Tatabánya történetéről, sőt írással kapcsolatos elképzélésem a továbbiakra nézve is vannak.

Számos dolog érdekel, sok területen dolgozom: Külkapcsolati tevékenységem folytán sokat utazom, de vezetem a helyi vízisport és a történelmi íjászattal foglalkozó egyesületeket is. Ez utóból két felnőtt fiamra is számíthatok.

Világ életemben konzervatív világnézetű, vallásos voltam, s kerestem az ilyen közösségeket, eseményeket, így kerültem Sándor Tamás barátommal is kapcsolatba. Szerencsés találkozás volt ez, mely aztán új lendületet adott a helyi zsidó és a zsidóság iránt érdeklődő nem zsidó közösségeknek is.

Mi a Szenes Hanna Magyar-Izrael Baráti Egyesület küldetése?

Szeretnénk közvetíteni a két ország, a két nép, a két kultúra között. Meg kell ismernünk egymást, hogy kölcsönösen megszünjenek az előítéletek, a téveszmék, a félreértések. Úgy tűnik, ma kevesen keresik a kapcsolódásokat, a közös múltat, inkább a közelmúlt nyomasztó emlékei dominálnak. Tiszaeszlár, Holokauszt, skin-headek, kommunista diktátorok, ÁVH-sok,

vadliberálisok stb.. Lehet soroztatni az érveket, ha nem megismerni akarjuk egymást, hanem ellenséget akarunk keresni.

Az Egyesület teret ad a beszélgetésnek, a vitának, az ismerkedésnek, a megismerésnek. Reméljük, hogy a két ország között turizmust is sikerül növelnünk akár egy izraeli testvérvárosi kapcsolat kialakításával is.

A magam részéről az egyesületi tevékenységünk vallási oldalát is igyekszem ápolni, nem véletlenül járunk át néhányan Komáromba, a Menházba és zsinagógába.

Milyen gyakran tartanak rendezvényeket? Hol? Milyen célcsoportnak?

Minden hónap első csütörtökén, öt órakor találkozunk Tatabányán az Árpád Szálló halljában. Törekvésünk a megyében valamennyi velünk szimpatizálót elérni, rendezvényeinkre meghívni. Tatáról, Tatabányáról, Oroszlányból, Héregről és más településekéről is járnak hozzánk. Eljárunk a helyi és a környékbeli holokauszt emlékpátra, budapesti rendezvényekre. Sajnos saját rendezvényeink száma csekély, főleg az anyagi háttér bizonytalansága miatt. Az idei évtől pályázhatunk az országos civil pályázatokon, mely minden bizonnal több rendezvény szervezését teszi majd lehetővé.

Ádám Róbert János is rendszeres vendége a Menháznak

Hogyan látja az egyesület jövőjét?

Hosszú ideje működünk, kialakult egy stabil „mag“, akikre a legtöbb esetben számíthatunk, formálódik a web-lapunk, elérhetők leszünk az Interneten. Azt gondolom az alkalmi összejövetelek időszakán tülestünk, rendszeres program alapján tarjuk összejöveteleinket. Kiléptünk a nyilvánosság elé, így bízhatunk a jövőben, a fejlődésben.

Esetleges új érdeklődők milyen módon csatlakozhatnak programjaikhoz?

Havi találkozóink nyilvánosak, bárkit szívesen látunk. E-mailen az: adam.robert.janos@chello.hu címre írhatnak az érdeklődők.

/p/

2008 Izrael éve

Január 4-én közös értekezletet tartottak Vácott a Magyar-Izraeli Baráti Kör Országos Egyesület (Vác) közgyűléseinél küldöttei, a Váci Zsidó Hitközség elöljárósága és további hat civil szervezet képviselői. A résztvevők megtárgyalta és egyeztették a 2007. évi kulturális programjukat, elfogadtak egy közös munkatervet a működési területeken tartandó Izraelkel kapcsolatos rendezvényekről.

Külön napirendként szerepeltek Izrael Állam kikiáltásának közelgő 60.

évfordulója méltó megünneplésére való közös felkészülés tennivalói. A tanácskozásban úgy döntöttek, hogy a 2008-as évet "Izrael Évnek" nyilvánítják. Megállapodtak abban is, hogy a Magyar-Izraeli Baráti Kör Országos Egyesület (Vác) felhívással fordul az országban működő Magyar-Izraeli civilszervezetekhez, a román, szlovák, német, ukrán és izraeli testvérszervezetekhez, amelyekkel már eddig is jó kapcsolatot alakított ki.

Felkérve őket, hogy civil kezdeményezésként ők is csatlakozzanak a felhíváshoz, országaikban tegyenek kezdeményezéset az évforduló tar-

talmas megünneplésére. Működjenek együtt a hazájukban akkreditált izraeli nagykövetségekkel.

Kezdeményezzük, illetve javasoljuk Magyar-Izraeli testvérvárosok találkozóját, kiemelt tudományos, gazdasági, turisztikai-idegenforgalmi és kulturális rendezvények, kiállítások szervezését. Felkérjük Izrael Állam Magyarországi Nagykövetségének kulturális- és gazdasági ügyekkel foglalkozó munkatársait, segítsék törekvéseink megvalósítását.

Vác, 2007. január 4.
Turai János, Torma László,
Nagy Attila

STETL – a Hitközségi Híradó kulturális oldala

Emlékképek

Gyermekekben azt se tudtam, ki a zsidó, ki nem az. A pajeszos szakállas bácsikat kicsit megmosolyogtuk, de minden elfogadtuk. A hozzáam hasonló egyszerű ember szívében sosem volt gyűlölet, vagy megkülönböztetés.

Apai nagyszüleim Gyöngyösön éltek. Házuk és mindenük 1917-ben odaégett. Nagyapám szegény iparos ember volt, aki az első világháborúban frontharcos, majd hadifogoly. Nagymamám mosásból-varrásból tanította két tehetséges fiát, a katolikus egyház segítségével. Az egyikből katolikus pap, a másikból (édesapámból) kántortanító lett az egri iskolákat követően.

Fabriczius János nagybátyám a Borsod megyei Csokvaományba került plébánosnak. Nagymamám 1936-ban kelt levelében írja: „Az új papot a bíró, a kátor és a sachter fogadja a faluban ünnepi köszöntéssel...“

Akkoriban szerették, tiszteíték egymást.

Édesapám, Dr. Fabriczius László, mint boldvai kántortanító levelezőn elvégezte a jogi egyetemet, és kitüntetéssel diplomát szerzett a pécsi egyetemen 1940-ben. Ezzel megindult közöttisztviselői ország-vándorló kálváriája.

1941 tavaszán Erdélybe, Désre helyezték segédfogalmazónak a királyi tanfelügyelőségre. 1942-ben Érsekújvárra került mint fogalmazó és helyettes tanfelügyelő.

Ezeket az előzményeket azért írtam le, hogy elmondhassam, hol, miként juttattak tudomásomra a szörnyűségek, a zsidóüldözések.

Érsekújváron egy betonpadozatú, alacsony kis házat kaptunk otthonunknak. Én akkor tízéves kislány voltam. Öcsém hat, húgom két éves volt. Boldog gyerekek voltunk. Szüleink előttünk nem politizáltak soha, talán félgették bennünket a minket körülvevő szörnyűségektől.

Az artézi kútról hordtuk haza az ivóvízet, ahol egy reggel nagy csődületre lettem figyelmes. Hallottam, amint a helyi-

ek mondják: „ - sárga csillagot kell hor-dani nekik... összegyűjtik őket...., egy csoportot már el is vittek..“

Kiket? Miért? - zokogva szaladtam hazára. Kérdésemre csak szüleim rémült arca volt a felelet. Ők hallgattak, én sírtam.

Akkoriban az érsekújvári (majd kézőbb a komáromi) zárdába jártam polgári iskolába. Sose tudtuk, hogy velünk zsidó kislányok is járnak egy osztályba. Együtt játszottunk, együtt jártunk a titanórára. Hamarosan az ó kis ruhájukon is megjelentek a sárga csillagok. Pár nap múlva eltűntek a kislányok is. Soha többé nem láttuk őket.

A mi arcunkról is lefagyott a mosoly, nem tudtunk olyan öneledten játszani, mint azelőtt. Üres padjaikat néha meg-simogattuk, de a helyükre soha senki nem akart ülni. Vártuk őket vissza, de hiába, lakat és pecsét került osztálytársaink otthonának ajtajára.

1944 nyarán édesapámat Észak-Komáromba helyezték Kir.Tanfeügyelőnek. Komárom akkor már egy „halott“ város volt.

Mindenütt lakat, pecsét az ajtókon, sötét ablakok. A Csapó utca 13-szám alatt laktunk, utcafrontra néztek az ablakaink. A mi házunk udvarában is lepe-csételt ajtók, sötét ablakok meredeztek ránk. Féltünk. Mi félve mentünk ki az udvarra, félve mentünk ki az utcára. Alig hogy megkezdődött a tanév, már abba is maradt.

Jöttek a menekültek, érezni lehetett, hogy közeledik a front. Egyre gyakoribbá váltak a légiriadók. Édesapám éjt nappallá téve dolgozott, szinte napközben nem is láttuk. Jöttek ez erdélyi, Borsod megyei tanítók, más menekültek, ismeretlenek és ismerősek.

Egyre több embernek kellett munka, egyre többnek volt szüksége szállásra, lakásoknál, tantermekben, tornatermekben kellett elhelyezni őket. Rejtőzködnie kellett annak, akit figyeltek, akit számon tartottak. Úgy keresték édesapámat ezek az emberek, mint igaz barátot.

A mi óvöhelyünk Komáromban, az akkori bank alatti pincében volt. Szilveszter éjszakájától húsvét napjáig minden éjjel a pincében aludtunk. Szil-

veszter éjszakáján az óvöhelyre azért mentünk, mert a részeg németek puskatussal verték be a környéken az ablakokat. Utána már a sorozatos légiriadók miatt maradtunk a pincében.

A várban munkaszolgálatos emberrek (túlnyomó részt zsidók) voltak, ne-héz körülmenyek között. Édesapám elintézte a váparancsnokkal, hogy minden nap két-két embert engedjenek ki a megyeháza udvarát takarítani, sőpörni, havat lapátolni. Itt működött a tanfelügyelőség, ahol édesapám dolgozott. Az udvar hátsó kapuja a Csapó utcára nyílt, ahol mi is laktunk. Nálunk gyakran várta őket egy tál meleg étel, vagy egy meleg ruhadarab. Min-ket gyerekeket ilyenkor előre elküldtek otthonról az óvöhelyre, vagy a belső udvarra néző szobába játszani, hogy ne halljuk a szörnyűségeket.

A „bácsikról“ másnak nem volt szabad beszélnünk. Én név szerint csak Klein bácsira emlékszem, aki Hódoscsépányba (Ózd mellé) való volt. Nagymamámék szomszédjában volt szatósüzlete, négy szép gyermeké és felesége veszett oda a haláltáborban.

Jól emlékszem arra a perpatvarra, amikor édesanyám kifogásolta, hogy apukám Klein bácsinak adta a télikabátját. Klein bácsi életben maradt. Mikor a haláltáborból hazatért, eljött hozzánk, és könnyezve köszönte meg apámnak a segítségét.

1945 tavaszán még pontonhídon költözünk át Dél-Komáromba, ahová a hivatalt áthelyezték. Lefokozott magyar tisztek, munkaszolgálatosok, rakták sebtében a teherautóra, majd a hídra az összeszedett holminkat. A parton állva összeölélkezve sírtak. Vége van! Nincs többé Komárom.

Dél-Komárból a menekültek viszszaköltözését kellett szervezni. 1945 nyarán Borsod megye királyi tanfelügyelőjévé nevezték ki édesapámat. Oda is magával vitte Dr. Láng Imrétt, kit még Komáromban vett párfogásába. Miskolcon ő lett a helyettese.

(Folytatás a 9. oldalon)

Macesz Maci és Sófár Süni kalandjai avagy az ifjúság oldala

SUŽM – a szlovákai zsidóság jövője

Beszélgetés Zuzana Kizákovával a Szlovákiai Zsidó Fiatalok Uniója elnökével

Zuzana Kizákovová Szlovákiai Zsidó Fiatalok Uniója elnöke. Galántán született, 21 éves, újságírást tanul a pozsonyi Komensky Egyetemen. Három éve aktív tagja az uniónak, 4 évig a szarvasi táborban dolgozott madrichként. Több tréningen és szemináriumon sajátította el a fiatalokkal való munka alapjait. Számos eseményt szervezett már zsidó fiataloknak.

Milyen céljai vannak egyesületeteknek? Mely korosztály számára szerveztek programokat?

Az unió egyesíti a szlovákiai zsidó fiatalokat 15 és 35 éves kor között, leginkább a 20 év körüliek aktívak. Elsődleges célnak őseink hagyományainak megtartása és továbbvitel. Fontos a szociális funkció is, új kapcsolatok építése és a régiek elmélyítése, megtartása.

Hány tagja van a szervezetnek?

Nehéz kérdés... Adatbázisunkban 150-en szerepelnek, de kérdéses, hányan is aktívak ebből valójában. Sokan már felnőttek, családot alapítottak, vagy éppen karrierjüket építik. Elmondhatom viszont, hogy szemináriumainkon 40 körüli a létszám a pozsonyi Shabatokon 20-an vesznek részt.

Vannak-e tervezetek arra, hogyan lehetne a kis közösségekben élő fiatalokat bevonni a közösségi életbe?

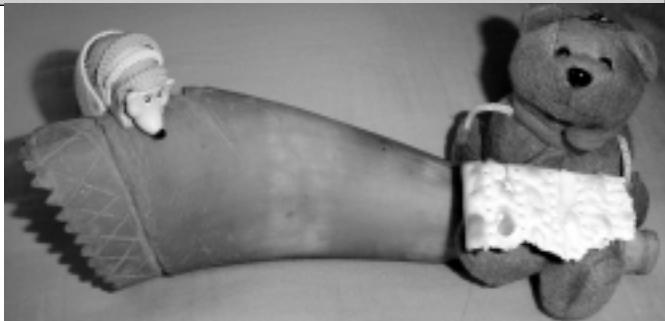
A Pozsonyon kívül előknek úgy tűnhet, hogy számos program csak a fővárosban előknek szól, ez viszont nem így van. A szemináriumokat például mindenkor az ország más-más pontján rendezzük, hogy ott a többi település fiataljai és részt vehessenek. A pozsonyi és nem pozsonyi tagokat egyaránt tájékoztatjuk valamennyi programunkról.

Milyen tervezetek vannak 2007-re?

Chanukára kulturális programot készítettünk az egész közösség számára. Hamarosan elkezdjük a Purim bál szervezését, amely márciusban lesz. Tavaszra egy nemzetközi szemináriumot tervezünk, ahova a cseh és szlovák fiatalokon kívül szinte az egész Világból érkeznek majd. Nyáron hagyományosan van nyári táborunk. Havonta egyszer közös péntek estét szervezünk tagjainknak.

Decemberben újra megjelent a CHOCMES című lap. Hogyan juthatnak hozzá az érdeklődők?

Nagy örööm számunkra, hogy sikerült a Chochmest újra-indítanunk. Postai úton megküldjük tagjainknak és valamennyi szlovákiai hitközségnek. Ha valaki véletlenül kima-

radt, elég ha az suzmsuzm@gmail.com e-mailra elküldi címét, legközelebb már biztosan kapni fogja az újságot.

Hogyan látod a zsidó fiatalok jövőjét Szlovákiában?

Bonyolult válaszolni erre a kérdésre, csak azt kívánhatom, hogy a zsidó fiatalok fejlődjön, részt vegyen programjainkon és aktívan tanuljon, művelődjön... Ha a fiatalok elfelekedeznek zsidóságukról, nem viszik tovább a hagyományt, nem lesz itt senki, aki átdáná a szokásokat gyermekeinknek, mint ahogyan azt a szüleink megtanították nekünk.

Párását skáláim – idén február 17.

Ádár hónap elsején a Szentély fennállása idején, a Tempelben a sékel-adóról beszéltek, mely szerint: minden húsz évnél idősebb zsidó embernek éves adót kellett lerónia, befizetnie a közösségi áldozatokra. Így mondja Mózes öt könyve: "Mielőtt megszámlálod Izrael fiait, mindegyik adja meg élete válságát az Örökkévalónak megszámláltatásuk okán. Ezt -Rási szerint ez annyit tesz, hogy az Örökkévaló ténylegesen megmutatta Mózesnek a pénzérme lángoló képét- adják mindenian kik átmennek a megszámláltatott közé, a sékel felét, a Szentélybeli szerint fél sékelt, adományt az Örökkévalónak. mindenki aki átmegy a megszámláltatottak közé és húsz évesnél idősebb, adjon az Örökkévalónak adományt. A gazdag ne adjon többet, és a szegény ne adjon kevésbet a fél sékelnél, adományt adva az Örökkévalónak, életükért való engesztelésül cserében. Vedd át Izrael fiaitól az engesztelőpénzt, és fordítsd a Találkozás Sátrának, azaz az Örökkévalónak szolgálatára. Emlékeztető legyen Izrael fiaiak számára az Örökkévaló előtt, életekért való engesztelés." Erre emlékeztetőül ma három pénzdarabot rakunk három külön tálkába. Három pénzérmet rakunk, három pénzdarabot, mert az idézet részben az adomány szó a Trumá, háromszor szerepel, és erre utal a három pénz adományozása is. A fél sékel-adója nem csak az áldozatok árának fedezetéül szolgált, hanem ezzel történt meg a népszámlálás is.

(Folytatás a 10. oldalon)

Gratulálunk!

Gratulálunk Várnai Gábornak, a KZSH tagjának, aki sikeresen befejezte óvodapedagógia tanulmányait a szarvasi főiskolán.

A zsidó otthon – a család oldala

Nagymegyertől Givatayimig – 14. rész

Tanfolyam, német megszállás

Néhány héttel a családi látnogatás után Cipi írta, egy levelében, hogy súlyos izületi gyulladásban szenved, alig tud mozogni és feküdni kell. A kezelés is nagyon fájdalmas. A hír mélyen leltártott. Nehéz volt elképzelni, hogy az a fürge, csupa élet teremtés ilyen magáhehetetlen állapotban szenved. A szigorú cenzúrát egyszerűen megkerültük. Egyik civil munkás a raktárban volt a „közvetítő“.

1943-44 telén bizonyos politikai fejlemények valamelyest könnyítettek a munkaszolgálatosok helyzetén. Hírek szállingóztak arról, hogy rövidesen az egész munkaszolgálatot átszervezik, liberálisabb lesz és a „keretlegénység“ egy részét a szolgálatosok közül képzik majd ki. Az első lépés rövidesen be is következett. A parancsnok kivezényelt néhány „rajparancsnokot“ (akkik a rajok elején álltak), egy „részlegvezető tanfolyamra“ Mohácsra, a zászlóalj parancsnoksághoz. Én is közöttük voltam, valószínűleg, a becenevem jóvoltából. A képzésen részt vett a két új barátom, Joszef és András. A tanfolyamra ki voltak rendelve a zászlóalj más századainak (nálunk idősebb korosztályok) képviselői is. „Haladó“ utász kiképzést kaptunk. Délelőtt gyakorlattunk és délután „elméleti kiegészítést“ kaptunk, előadásokat különböző témaáról, például, az útépítés alapelveiről, vagy folyók szabályozásáról. Egy alkalommal a helyi rabbi is tartott előadást a zsidó vallás

különböző kérdéseiről. Ez a tanfolyam valamilyen üditőszellőként hatott. A keretlegények valósággal udvariasan viselkedtek. Az álom túlszép volt ahhoz, hogy tartós legyen!

A német megszállás, március 19-én, ott ért bennünket. Persze, a tanfolyam azonnal le lett állítva és, napokon belül vissza kellett mennünk alakulatainkhoz. Egy „küldöttség“, az idősebek közül, kihallgatást kért a zászlóaljparancsnoktól, elmondta neki, hogy híreket kaptak otthonról, Kárpátaljról és Erdélyből, miszerint az ottani zsidókat elkezdték gettóba gyűjteni. Kértek, hogy segítsen nekik meglátogatni a szüleiket és családjukat. Ő, ugyan rájuk mordult, hogy ne terjesszenek „rémhíreket“, viszont, mindenkorán kaptunk menetleveleket a századainkhoz, hét nap lejárával, amik útba ejtették a szülőhelyeinket. Így volt még alkalmam, március végén, látni a szüleimet, de a két húgomat, Blánkát és Margitot nem láttam, mert, valahol a mezőn, kényezményként voltak. Beszélgettünk szüleimmel a helyzetről (mi másról lehetett abban az időben beszélni!), ők értünk aggódtak, talán jó lenne, ha mindenkorán hazajönünk, vélték, mert itt ismernek bennünket és nem fog bántódás érni, mint a nagyvárosban. Apám bízott a Gondviselés segítségében, „bizchut avot, a szentéletű, nagy Rabbi elődök érdemeiért“. Az ő hiteszíklászilárd és megingathatatlan volt. Nem marad-

hattam éjszakára, nehogy a „kakastollasokkal“ bajba keredjem, így, fájó szívvel búcsút vettem drága szüleimtől a marcangoló aggodalommal, hogy talán utoljára látom őket. Sajnos, az én hittem nem volt olyan szilárd, mint jó apámé, én nem hittem a csodákban...

Cipi leveleiből megtudtam, hogy a Zöldmáli úti ottPont lefoglalták és a még ottmaradt fiúkat, valahol a Kőbányai úton helyezték el (a nagyobbak közül sokan elbújtak, illegalitásba mentek, a mozgalom utasítására). Cipit fekvő betegen találtam. Súlyos fájdalmai voltak az izületeiben és a kezelés is nagyon fájdalmas volt. Ez a helyzet nagy aggodalommal töltött el bennünket, mert nem tudtuk, mi lesz az otthon sorsa. Amíg az fennállt, ott kifeküdheti a betegséget, miközben Rachel és Lea, ellátják és odaadóan ápolják. Mi lesz, azonban, ha az otthonot bezárják? Tőle is nehéz szível búsztam, mikor viszszautaztam Pécsre.

Amint már említettem, „körletünk“ a zsidó iskola tornatermében volt. Mi, a „chaluc“ csoport azonban „elfoglaltuk“ a padlást is. Ott rejtettük a jó falatokat, amit a fent említett, civil jóemberünk hozott, időnként. Ezt mi a közös kasszából pénzelgettük és, ha kellett, ezzel pótoltuk a szabvány kosztot. Meg kell hagynom, hogy az élelmezés a mi századunkban, kivételesen, tiszteges volt, mert a főhadnagy erre személyesen ügyelt. A padlásra rejtettük a jó ruháinkat is. Mindenki kapott a mozgalomtól egy öltés pol-

gári ruhát, hogy legyen készenlétben, szükség esetére. A padlás Joszef barátom „hatáskörébe“ tartozott. Volt egy „Triumvirátus“, egy hármas bizottság, aminek a tagjai a két Joszef (Schaefer és Meyer) és jómagam voltunk. Mi szerveztük és vezettük a csoportot, mi tartottuk fenn a kapcsolatot Budapesttel, azaz, az ottani vezetőséggel és mi tartottuk össze a "bandát". Egy alkalommal, mikor Joszef a padlásra rendezte a dolgokat, egy nagy „kincsre“ bukkant. Néhány héber könyvet fedezett fel. Nem tudtuk elkapni, ki tehette azokat oda, a pécsi zsidó iskola padlására. Ott senki sem tanult héberül. Kettőnk számára ezek nagy értékkal bírtak. Attól kezdve, naponta egy órával az ébresztő előtt felkeltünk, hogy együtt tanulhassunk, olvashassunk. Volt ott modern költészet és irodalom, volt egy Talmud traktátus és egy Biblia. Ez a hajnali tanulás persze, a mai szemmel nézve, enyhén szólva, furcsán hangzik, de mi fiatalok és idealisták voltunk. Úgy véltük: „Mit jelent egy óra alvás, az 'Örökkévalósághoz' viszonyítva!“ Az alvás hiányát már rég elfejeztettem, de amit akkor megtanultam, az még ma is gazdagítja szellemi világomat.

Máig emlékszem nagy nemzeti költőnk, Biálik, klasszikus költeményeire, a nagy próféták felejthetetlen szózataira és sok, más, értékes irodalmi fejezetre, amit azokban a hajnali órákban tettem magamévá. Amit az alatt a rövid idő alatt tanultam, legalább részben, kárpótolt a munkaszolgálatban töltött drága, elveszett hónapokért.

(Folytatás a 10. oldalon)

Kile Kaleidoszkóp

Vezetőségi ülés

A Komáromi Zsidó Hitközség vezetősége 2006. december 29-én tartotta ülését. Beszámoló hangzott el a KZSH ingatlanainak helyzetéről, a lakások bérbeadásáról. A gyűlésen megjelent Gál Sándor építész mérnök, a temetői lakás kivitelezője. A vezetőség áttekintette az eddigi munkálatakat és megállapította, hogy a 2006. évi felújítási keretet kimerítettük. Januárban újabb pályázatokat adtunk be a temető, a Menház és a Mikve felújítására, a munkálatai reményeink szerint tavasszal folytatódhatnak.

Kollár Zoltán és Paszternák Tamás szármoltak be a Menház rekonstrukciójának további lehetőségeiről és programokról.

A KZSH programajánlója 2007. első félévére

A Komáromi Zsidó Hitközség az alábbi programokat tervez 2007. első félévében:

2007. február 11. (vasárnap)
14:30: TuBiSvát. Vendégünk Radnóti Zoltán rabbi

2007. március 11. (vasárnap)
14:30 Purim határok nélkül – vendé-

günk a Brünni Zsidó Hitközség Moshe Chajim Koller rabbi vezetésével és a Budapesti Zsidó Hitközség Hunyadi téri körzete László Miklós elnök és dr. Domán István főrabbi vezetésével

2007. április 3. (kedd)
18:00: Széder este

2007. április 29. (vasárnap)
14:30-18:00- nyitott kapuk napja a Komáromi Napok keretében
A piros bicikli színházi előadás (a Komáromi Napok keretében, időpont szervezés alatt)

2007. május 6. (vasárnap)
Lag BaOmer

2007. június 8-10.
„Ledor vador“ – Nemzedékről nemzedékre – Zsidó Fiatalok Nemzetközi Találkozója

2007. június 10. (vasárnap)
10:30: Mártírnak a komáromi zsidó temetőben

2007. június 10. (vasárnap)
15:30: Megemlékezés Nagymegyeren

Boldog születésnapot!

Januárban ünneplenetek:
Ádler Éva, Szép Ágnes,
MUDr. Hanzlíková Daniela,
Várnai Zsuzsa, Hanzlík Marin,
Schenier Péter (Zürich), Boček Péter (Kassa)

Februárban ünneplenetek:
Nagyné Strasszer Etelka,
Hanzlíková Petra, Knöpfler
Lajos, Várnai Péter

Gyertyagyújtások

2007. február 17. B:16:49 K:17:56
2007. február 24. B:17:00 K:18:06
2007. február 25. Zájin Ádár
2007. március 3. B:17:11 K:18:16
2007. március 4. Purim
2007. március 10. B:17:21 K:18:26

(Gy – gyertyagyújtás ideje, K – ünnep kimenetelének ideje, szombat este)

Emlékképek

(Folytatás a 6. oldalról)

Imre bácsi nálunk a hallban lakott, Edit néni és „Baba néni“ (mind erdélyiek) ők az egyik szobában kaptak szállást, mi örödönökkel egy szobán osztottunk.

Miskolcon sok feladat várt édesapámra. A három megye (Borsod, Abaúj, Zemplén) oktatásának átszervezése, majd jött az iskolák államosítása.

Több névre nem emlékszem, hiszen tiszegyhány éves kislány voltam akkorájt.

Édesapám negyven éve halott. A háborús eseményekről azóta sem beszélünk.

Először féltünk a nyilasoktól, majd feltünk az oroszoktól, végül az ÁVO-tól.

Minket, gyerekekkel nem avatott a dolgaiba, nem beszélt, csak tette a dolgát, végezte a feladatát. Tudom, nehéz volt neki ilyen körülmények között is emberek maradnia. Jól emlékszem sokszor kimondott elveire: „...ne hagyja senki el ezt az országot, mert ennek a kis nemzetnek mindenire szüksége van, és mindenkinél boldogulnia kell ebben az országban...“.

Az iskolák államosítását megszervezte, aztán lemondott az állásáról negyven évesen. Éjjel nappal jöttek a zsidó tanítók, barátok, volt menekültek, – „Láci! Lépj be a pártba, mi mellettek állunk, segítünk!...“

De ő hajthatatlan maradt. Nem kért az ötvenes évek borzalmaiból sem.

Soha nem volt tagja egyetlen pártnak

sem. „B“- listázták, lakásunkból is menetnünk kellett. Később vidéken tanított még pár évet, majd fiatalon, szívinfarktusban halt meg.

Nehéz éveket éltünk meg, és azok is következtek. Végtelen tisztelettel hajtott fejet édesapám becsülete, embersége és önzetlensége előtt. Ó elment, én itt maradtam, mint „osztályidegen“ egy egykor királyi tanfelügyelő leánya.

Negyvennyolc évig tanítottam. Mindig is imádtam a munkámat. Férjemmel Ludányi Bélával öt gyereket neveltünk fel. Nem volt könnyű az életünk, de életünkben mindig volt célunk.

Tatabánya, 2007-01-10

**Özv. Ludányi Béláné
Fabriczius Éva**

Komáromban történt

(Folytatás az 1. oldalról)

A zsinagógában található emlékműnél hat gyertyát gyújtottunk meg a hatmillió áldozat emlékére.

Gyertyát gyújtottak:

Első gyertya: dr. Schöner Alfréd rektor, főrabbi és felesége

Második gyertya: dr. Bastrnák Tibor Komárom Város polgármestere és a városi képviselőtestület jelenlevő tagjai dr. Novák Tamás, dr. Hollóssy Tamás és Dubány Imre

Harmadik gyertya: Dél-Komárom Városa képviseletében Számadó Emese a Klapka György Múzeum Igazgatója és Réthy Margit a polgármester referense

Negyedik gyertya: dr. Hidvégi Máté és Kovács Tamás a délután előadói

Ötödik gyertya: Ing. Ladislav Urban és Adam György a túlélők képviseletében

Hatodik gyertya: a komáromi katolikus egyház képviselői és a hitközség vezetői

A program a Kadis elmondásával fejeződött be.

Kovács Tamás, történész előadása

Az eseményt a helyi és az országos szlovák média nagy érdeklődése kísérte. Vadász Magda budapesti önkéntesünk a délután valamennyi előadását tolmacolta szlovák nyelvre.

Bízunk benne, hogy az emlékezés e formája hozzájárult ahhoz, hogy az áldozatok emléke ne merülhessen felledésbe.

PT

Az előadásokat Vadász Magda tolmacolta szlovák nyelvre

Párását skálí...

(Folytatás a 7. oldalról)

Mint tudjuk az embereket egyesével, fejenként, egyenként számolni nem szabad. Dávid király megszegte ezt a tilalmat, és büntetésként dögvész pusztította a népet. Saul király nem sékellel, hanem a király nyájából elvett bárányokkal számolta meg katonáit. Azért nem sza-

bad az embereket számolni, mert a zsidó nép értékét nem a népesség számaránya határozza meg, hanem a minőség.

Zájin Ádár

A Tóra se beál pe - a szóbeli hagyományok elmondása szerint ez az a nap mikor Mózes tanítómesterünk született, és élete beteljesedett, és minden elvégzett ami neki ki volt róva, és ezt jelképe-

Nagymegyertől...

(Folytatás a 8. oldalról)

Parancsnokunk helyettese **Keresztes** hadapród zászlós volt. Egy aránylag barátságos, jó humorú ember, aki igyekezett könnyíteni helyzetünkön, ahol felesleges túlkapást észlelt. Ezért nagyon meglepődtünk egy szép napon, mikor, munkákból bevonulva, az iskolaudvaron sorakozót parancsolt és szokatlanul kemény csuklóztatásba kezdett. Később elkezdett káromkodni és üvölteni: „Nem félünk a farkastól! Felőlem a római pápa partra szállhat a zsidó iskola tetején, nem félünk a farkastól!”

Mikor belefáradt, vagy meguntta, átadta a parancsnokságot **Király** főtörzszőrmesternek. Ez most szabadra engedte eddig elfojtott gyűlöletét és ő is, hisztérikus üvöltés kíséretében, még kegyetlenebb csuklóztatásba kezdett. Kihívott a század elé egy **Spielman** nevű fiút és, minden ok nélkül, elkezdte pofozni, ütni-verni, ahol érte. Papagájként ismételgette a hadapród szavait. A fiú neve nagyon hasonlított **Spellman**, pápai nuncios nevéhez, aki akkoriban valamilyen békeküldetésben ott járt. Ezért volt a „pápa“, a „partra-szállás“ -, mert a dátum 1944. június 6. volt. Ilyen fájdalmas úton jutott tudomásunkra a történelmi egyik legfontosabb eseménye, a partraszállás Normandiában.

Členský príspevok

Prosíme členov ŽNO v Komárne, aby členské na rok 2007 (200 Sk/osoba, dôchodcovia a študenti 100 Sk/osoba) láskavo čo najskôr uhradili na nás bankový účet, resp. poštovou poukážkou. Ďakujeme.

zónen, 120 évvel születésének napja után ugyanazon a napon 120 év elteltével távozott közülünk, hagya itt az evilági léteket. A közösségek halvacsorát tartanak, és ezen az estén emlékeznek meg elhunyt hozzátartozóinkról.

Verő Tamás
budai rabbi

Holokaust na južnom Slovensku

(Pokračovanie zo strany 3.)

Z území pod maďarskou jurisdikciou sa deportácie uskutočnili od polovice mája do júla 1944 ako akcia dokonale zorganizovaná a koordinovaná skupinou Adolfa Eichmanna a uskutočnená výlučne maďarským kráľovským žandárstvom a políciou v podmienkach faktickej nacistickej okupácie po 19. marci 1944. K deportáciám zo Slovenska došlo už v roku 1942 z vôle a iniciatívy vlády vtedajšieho Slovenského štátu, ktorý podľa nacistického scenára svojich židovských spoluobčanov najprv obmedzením občianskych práv a arizáciou zbavil možnosti obživy, potom majetku, nakoniec občianstva a za ich usídlenie zaplatila Ríši 500 Rišskych Mariek za každú osobu. Samozrejme, zo Židom ulúpeného majetku.

História holokaustu Židov tak na Slovensku ako aj v Maďarsku má svoju rozsiahlu literatúru tak historiografickú ako aj osvetovú. Nie je poslaním tejto publikácie podrobne popisovať príčiny, sled a pozadie udalostí. Tieto sú prakticky nevyčerpateľným materiálom pre prácu profesionálnych historikov. Snaha autorov si želá byť skromným príspevkom k osvete slovenskej čitateľskej obce o histórii židovskej komunity vidieckeho mesta na južnom Slovensku, v ktorom sa stretávali historické siločiary všetkých štátoprávnych zmien XX. Storočia, a to od Rakúskeho cisárstva cez Rakúsko-Uhorské vyrovnanie v roku 1867, rozpad Rakúsko-Uhorskej monarchie a vznik Československej republiky v roku 1918 po autonómiu Slovenska v októbri 1938 až po I. viedenskú arbitráž a opäťovné pričlenenie k Maďarskému kráľovstvu 2. novembra 1938.

Snahou autorov bolo, aby kniha niesla aj nezatajiteľné posolstvo pre súčasnú aj budúce generácie. Súčasná mladá generácia už nie je dostatočne informovaná o tom, čo sa v strednej Európe udialo v polovici XX. Storočia. Je masívne ovplyvňovaná mnohorakosťou ideí, z ktorých je nemálo klamivých, nebezpečných a škodlivých. Antisemitizmus a xenofobia, nenávist voči inakosti v akejkoľvek forme je jedným z najstrašnejších druhov politického ohlupovania. Sme presvedčení, že keď sa podarilo či podarí túto nezmyselnú myšlienku čo i len trochu potlačiť, o toľko budeme všetci ľudskejší, tolerantnejší, európskejší.

(KALLIGRAM Bratislava 2006,
608 s. a 64 s. fotografickej prílohy)

Könyvbemutató Érsekújvárott

Martin Bútora: minden tiszteletem a szerzőké

Érsekújvár. A Holocaust tragédiáját, annak dél-szlovákiai történéseit Lang Tamás és Strba Sándor dolgozta fel, az érsekújvári zsidóság történetének tükrében. A könyv teltházas bemutatójának vendége volt František Alexander, a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetségének ügyvezető elnöke, Martin Bútora, a pozsonyi IVO társadalomkutató intézet tiszteletbeli elnöke és Gejza Pischinger Érsekújvár polgármestere, továbbá azok a jeles személyiségek, akik valamilyen módon hozzájárultak a könyv megjelentetéséhez. "Minden tiszteletem a szerzőké, akik rendkívül nehéz feladatot vállaltak. Szlovákia Egyesült Államok-beli

Programy Komárňanskej židovskej náboženskej obce na prvý polrok 2007

Komárňanská židovská náboženská obec plánuje v prvom polroku 2007 nasledujúce programy:

11. februára 2007 (nedele)

14:30: TuBiSvät Naším hostom bude rabín Zoltán Radnóti

11. marca 2007 (nedele)

14:30: Purim bez hraníc – Naším hostom bude Židovská náboženská obec v Brne pod vedením rabína Moshe Chajim Kollera a Židovská náboženská obec budapeštianskeho obvodu Hunyadi tér pod vedením predsedu Miklósa Lászlóa a hlavného rabína Dr. Istvána Domána

3. apríla 2007 (utorok)

18:00 - Pesachový seder

29. apríla 2007 (nedele)

14:30-18:00: Deň otvorených dverí v rámci Dní Komárna Divadelné predstavenie - Červený bicykel (v priebehu Dní Komárna, o termíne sa ešte rokuje)

6. mája 2007 (nedele)

Lag BaOmer

8.-10. júna 2007

„Ledor vador“ – Z generácie na generáciu – medzinárodné stretnutie židovskej mládeže

10. júna 2007 (nedele)

10:30: Deň mučeníkov na komárňanskom židovskom cintoríne

10. júna 2007 (nedele)

15:30: Spomienka vo Veľkom Mederi

nagyköveteként gyakran szembesültem a problémával, hogy megfelelő irodalom híján nehezen tudtam egy-egy történelmi időszakot megértetni az ott élőkkel. Ugyanakkor szociológusként is számos ismerettel gazdagított a könyv" – mondta Bútora. Az érsekújvári zsidóság története címmel a Kalligram Kiadó gondozásában 2002-ben magyarul megjelent könyvet Drahoslava Dobrovicová fordította szlovákra. Az Érsekújvári Zsidó Hitközség elnöke elmondta, meglepte a könyv iránti rendkívül nagy érdeklődés. „Először hozzuk a nyilvánosságra annak a hatvanöt érsekújvári romának a nevét, akiket elhurcoltak. A fiatalok közül ma kevesen tudják, mi történt a huszadik század derekán. Az antisemitizmus a politika eszközévé vált. Reméljük, a könyv megjelenésével mi is hozzájárultunk ahhoz, hogy közösséggünk toleránsabb legyen, és el tudjuk fogadni a másságot" – hangsúlyozta Lang.

SZÁZ ILDIKÓ
Új Szó, 2007. január 20

Tomáš Lang – Sándor Strba: Holokaust na južnom Slovensku

(na pozadí histórie novozámockých Židov)

Prvé vydanie tejto knihy v maďarskom jazyku sledovalo za cieľ podať súhrnný pohľad na história novozámockých Židov od počiatku ich usídlenia sa v meste až do dnešných dní. Na základe zachovaných a dostupných archívnych materiálov, ale i spomienok ešte žijúcich súčasníkov sme považovali za dôležité prezentovať túto história dnešnej širokej verejnosti. Poukázať na úlohu, ktorú židovstvo hralo vo všetkých sférach spoločenského života, na jeho prínos rozvoja a života mesta, oživiť obraz časov usídlenia, rozmachu, spoločenskej akceptácie i následného vytiesňovania a praktického zničenia a zániku tejto komunity.

Podnet k napísaniu u oboch spoluautorov vychádzal zo smutných a bolestivých osobných spomienok, skúseností a zážitkov. Humanisticky zmýšľajúca

časť ľudstva každoročne spomína na tragédiu a obete holokaustu. Toto spomínanie na hrôzu spred viac než pol storočia pohlo mnohých k činu v znamení rozpovedať neropovedateľné, nahradíť nenahraditeľné. Druhým podnetom bola bolestivá spomienka na rodičov, starých rodičov a mnohopočetné príbuzenstvo, ktoré našlo svoju smrť vo vykynožvacom tábore Auschwitz - Birkenau.

Záujem verejnosti o prvé vydanie predčil všetky očakávania. Zároveň sa pri rôznych stretnutiach a besedách ukázalo, slovenská verejnosť je veľmi málo informovaná o dianí v rokoch 1938 až 1945 na území, ktoré sa v dôsledku I. viedenskej arbitráže dostalo pod maďarskú jurisdikciu.

V dôsledku tejto Česko - Slovensku vnútenej arbitráže sa dovtedajšia mnohostoročná spoločná história

Židov na území Slovenska rozdeľuje. Poznanie, že je potrebné prispieť k odstráneniu tejto historickej medzery v poznaní, viedlo k rozhodnutiu rozšíriť toto vydanie o päť kapitol. Novými je pojednanie

- * o protižidovskom zákonodarstve Maďarského kráľovstva od roku 1920 do roku 1944,

- * o aktivitách tamojších kresťanských cirkví,

- * o hrôzovlade fašistickej hordy Ferenca Szálasiho po puči 15. októbra 1944, ale aj

- * o politickom vzostupe a páde Andóra Jarossa, ministra vnútra v dobe, keď sa uskutočnili deportácie a ktorý pochádzal z obce Čechy v novozámockom okrese,

- * o prvom stretnutí s novou mocou po 2. novembri 1938 ako aj

- * o úlohe, ktorú zohral vojnový Slovenský štát v tragédii maďarských Židov a

- * o osude 65 novozámockých Rómov väznených v KZ Dachau.

Židia, ktorí v dôsledku vstupu maďarskej moci na južné územia Slovenska a Podkarpatskú Rus a ktorých bolo podľa hodnoverných údajov asi 140 tisíc, v ďalšom období zdielali osud maďarských Židov a tých svojich súvercov, ktorí sa dostali pod maďarskú jurisdikciu v dôsledku nasledujúcich krokov revizionistickej politiky Maďarska snažiaceho sa o anulovanie dôsledkov Trianonskej mierovej zmluvy. Sled udalostí, ktoré pripravovali pôdu pre Holokaust najprv v prijímaní protižidovských zákonov už od roku 1920 cez hospodárske a spoločenské znemožnenie ich uplatňovaním až po zbavenie občianstva, deportácie a odovzdanie departačných súprav s cieľom určenia Auschwitz, bol pre Židov z územia vojnového Maďarska i vtedajšieho Slovenska rovnaký. Ich perzekúcia a utrpenie sa uskutočňovali podľa spoločného „cestovného poriadku“, ktorý sa líšil od „cestovného poriadku“ slovenských Židov na ich ceste po plynové komory Sobibóru a Auschwitzu.

(Pokračovanie na strane 4.)

SUŽM – budúcnosť židovstva na Slovensku

Zuzana Kizáková je predsedníčka Slovenskej únie židovskej mládeže. Narodila sa v Galante. Má 21 rokov a študuje žurnalistiku na Filozofickej fakulte v Bratislave. V Slovenskej únii židovskej mládeže je aktívna už 3 roky, okrem toho 4 roky pôsobila ako madricha v medzinárodnom židovskom tábore v Szarvase. Absolvovala niekoľko vzdelávacích tréningových seminárov na prácu s mládežou, na svojom konte má už niekoľko zorganizovaných seminárov a kultúrnych akcií pre židovskú mládež.

Aké sú cieľ SÚŽM? Pre akú vekovú skupinu organizujete akcie?

SÚŽM zjednocuje židovskú mládež od 15 do 35 rokov na Slovensku, najaktívnejšou skupinou sú však mladí okolo 20 rokov. Našim prvoradým cieľom je udržiavať a súčasne rozvíjať židovskú kultúru a tradície prastarých predkov. Dôležitá je však aj sociálna funkcia – nadväzovanie nových kontaktov medzi únijníkmi a udržiavanie či prehlbovanie starých kamarátstiev.

Koľko členov má Vaša organizácia?

Je náročné povedať, koľko máme členov. V našej databáze by sa ich našlo azda aj 150, lenže otázne je, koľko z nich je naozaj aktívnych. Navyše, mnoho z únijníkov už takpovediac vyráslo, založili si rodiny, alebo si budujú kariéru. Môžem však povedať, že na seminároch sa zúčastňuje tak do 40 ľudí, na Šabatony chodí okolo 20 mládežníkov.

Máte nejaké plány na to, ako aktivizovať mladých v menších komunitách, ako ich zapojiť do židovského života?

Ľuďom mimo Bratislavu sa môže zdať, že mnoho akcií sa organizujeme iba pre tunajších. Ale ja namietam. Semináre sa napríklad konajú vždy v inej lokalite Slovenska, takže sa na nich môžu zúčastniť aj mladí z iných miest. O našich akciách sú informovaní rovnako bratislavskí členovia, ako aj mimobratislavskí.

Čo plánujete na rok 2007?

Máme za sebou Chanuku, na ktorú sme pre komunitu pripravili kultúrny program. Teraz sa púšťame do organizácie Purimového plesu, ktorý sa uskutoční v marci. Na jar pripravujeme medzinárodný seminár, na ktorý by okrem slovenských a českých únijníkov mali zavítať aj mladí ľudia z takmer celého sveta. V lete už tradične organizujeme letný tábor. A pravidelne raz do mesiaca robíme pre našich členov Šabatony.

Od decembra 2006 opäť vychádza časopis CHOCHMES. Akú možnosť majú záujemcovia dostať tieto noviny pravidelne?

Sme radi, že sa nám podarilo obnoviť vychádzanie Chochmesu. Distribuujeme ho poštou na adresy našich členov, ako aj členov židovských náboženských obcí na Slovensku. Ak sme na niekoho náhodou zabudli, stačí ak nám napíše na mailovú adresu suzmsuzm@gmail.com a do mailu vloží meno a adresu. Nabudúce ho už iste dostane.

Ako vidíš budúcnosť židovskej mládeže na Slovensku?

Je zložité odpovedať na túto otázku. Môžem len vyslovíť svoje prianie, aby sa židovská mládež rozvíjala, aby chodila na únijné akcie, aby bola aktívna a vzdelávala sa... Pretože ak mladí ľudia zabudnú na svoje židovstvo, a nebudú ďalej rozvíjať tradície, nezostane tu nik, kto by ďalej šíril zvyky, ktoré by naučil naše deti tomu, čo nás naučili naši rodičia.

Krátke správy

★ ŽNO v Komárne a Spravodaj svojimi darmi podporili: Eva Gregušová, Ibolya Brucknerová (Hurbanovo), Peter Boček (Košice), Juli a Lilla Balázsová, Pavol Kovár s rodinou (Bratislava), Ing. Tomáš Delikát (Bratislava), PaedDr. Marta Győriová (Košice), Oláh Imréne, rodina Rybárová (Rimavská Sobota), MUDr. Róbert Kollár (Nové Zámky), Ružena Franklová a ďalší darcovia, ktorí si neželajú byť menovaní. Ďakujeme!

★ Z prostriedkov získaných z rôznych projektov sme zakúpili mikrofóny a reproduktory, aby sme tak skvalitnili naše podujatia.

★ V značnej miere sa rozšíril fond malej knižnice Bélu Spitzera.

★ Spravodaj ŽNO získal od januára 2007 medzinárodné registračné číslo (ISSN).

★ Od decembra 2006 je poštovné za naše zásielky (aj za Spravodaj) úverované, preto bude na obálke v každom prípade uvedený odosielateľ.

Spomíname

Svoje šesťdesiate narodeniny by 18. januára tohto roku bol oslávil aj verný čitateľ našich novín, dlhoročný sponzor komárnanskej židovskej komunity, nás strýko **Sándor Paszternák**. Žiaľ, už 2,5 roka nie je medzi nami. S boľavým srdcom naňho v súvislosti s nedožitým jubileom spomíname...

*synovci András
a Tamás Paszternákovci*

Blahoželáme

Gáborovi Várnaimu, členovi ŽNO v Komárne, ktorý prednedávnom ukončil pedagogické štúdium na vysokej škole v Szarvase.

Okrúhle jubileum

Dňa 18. januára 2007 oslávил v Košiciach svoju šesťdesiatku **Peter Boček**, narodený v roku 1947 v Komárne. Prajeme mu minimálne ďalších šesťdesiat šťastných rokov! Bis 120!

SPRAVODAJ

Ե

OBSAH ČÍSLA:

- ❖ Čo sa stalo v Komárne
- ❖ Zasadnutie vedenia ŽNO v Komárne
- ❖ Krátke správy
- ❖ Okrúhle jubileum
- ❖ SUŽM – budúcnosť židovstva na Slovensku

Čo sa stalo v Komárne

Správa o akcii Komárňanskej židovskej náboženskej obce pri príležitosti Dňa pamiatky obetí Holokaustu OSN

Druhýkrát bol Deň pamiatky obetí Holokaustu vyhlásený OSN a u nás v našom meste po prvýkrát sme uskutočnili spomienku. Naším cieľom bolo, aby sme oslovili občanov Komárna a otvorené hovorili o období Shoah, aby sa na povrch dostali také témy, ktoré boli doteraz považované za tabu. Začiatok akcie bol naplánovaný o pol druhej dokedy sa úplne naplnila sála Zoltána Wallensteina, ktorú sme upravili ako prednáškovú miestnosť.

Prvým prednášajúcim bol v to odpoludnie Tamás Kovács, historik a vedúci skupiny Dokumentačného centra a pamätného miesta Holokaustu v Budapešti, ktorý predniesol príspevok s názvom „Komárno a Holokaust“ a bol určitým zhrnutím o danom období. Záujemcovia získali ucelený prehľad o celom sledu udalostí zmieneneho obdobia. Nasledoval diskusný príspevok Dr. Vojtecha Nováka, člena Komárňanskej židovskej náboženskej obce, zástupcu mesta a výskumníka v danej téme, ktorý doplnil odznené skutočnosti zaujímavými miestnymi faktami. Po ňom hovoril Ing. Ladislava Urban, ktorý prežil Holokaust a Imrich Andruskó, riaditeľ gymnázia Hansa Selyeho, poslanec Národnej rady SR.

Dr. Máté Hidvégi, známy biochemik, výskumník v oblasti rakoviny a historik, predstavil svoju knihu o blahoslavenej Sáre Salkaházi, načrtol životnú cestu tejto sociálnej sestry a zmienil sa okrem iného aj o jej činnosti súvisiacej s Komárnom. Medzi poslucháčmi boli prítomní aj vysokí predstaviteľia komárňanskej katolíckej cirkvi.

Záverečná časť popoludnia patrila spomínaniu, keď hlavný rabín Dr. Alfréd Schöner, rektor Židovskej uni-

verzity v Budapešti, predniesol prítomným dojímavú reč o jeho osobných spomienkach viažúcich sa na tri brány. Program v sále Zoltána Wallensteina sa skončil smútočnou modlitbou, ktorú predniesol kantor Anatolij Klavanszkij.

Pri pamätníku nachádzajúcemu sa v synagóge sme zapálili šesť sviečok na pamiatku šiestich miliónov obetí.

Sviečku zapálili:

Prvá sviečka: Dr. Alfréd Schöner rektor, hlavný rabín s manželkou

Druhá sviečka: Dr. Tibor Bastrnák, starosta mesta Komárno a súčasný členovia mestského zastupiteľstva Dr. Vojtech Novák, Dr. Hollóssy a Ing. Imrich Dubány

Tretia sviečka: Emese Számadó, predstaviteľka mesta Komárom, riaditeľka Múzea György-a Klapky a Margit Réthy, referentka starostu

Štvrtá sviečka: Dr. Máté Hidvégi a Tamás Kovács, ktorí prednášali popoludní

Piata sviečka: Ing. Ladislav Urban a Juraj Adam, zastupujúci tých, ktorí prežili Holokaust

Šiesta sviečka: Predstaviteľia komárňanskej katolíckej cirkvi a vedúci náboženskej obce

Program sa skončil odriekaním Kadiša.

Celú udalosť sprevádzal veľký záujem miestnych a slovenských štátnych médií. Pani Magda Vadászová, naša dobrovoľníčka z Budapešti, tlmočila všetky prednášky do slovenščine.

Veríme, že táto forma spomínania prispela k tomu, aby pamiatka na obete neupadla do zabudnutia a aby bola podnetná.

Zasadnutie vedenia ŽNO v Komárne

Konalo sa 29. decembra 2006 a odznela na ňom správa o situácii s nehnuteľnosťami a prenájom bytov. Na rokovaní sa zúčastnil aj stavebný inžinier Alexander Gál, ktorý realizuje rekonštrukciu bytu pri cintoríne. Vedenie obce sa oboznámilo s doterajším priebehom prác a konštatovalo, že investície na rok 2006 sú vyčerpané. V januári budú podané ďalšie projekty na získanie prostriedkov na obnovu cintorína, budovy Menház a rituálneho kúpeľa a veríme, že v prách sa na jar bude môcť pokračovať. Zoltán Kollár a Tamás Paszternák referovali o možnostoch rekonštrukcie Menház-u, resp. o ďalších programoch.

POZVÁNKA

Pod názvom Púrim bez hraníc sa
v nedeľu 11. marca 2007
o 14:30 h

bude konať púrimové stretnutie Klubu Šalom Židovskej náboženskej obce v Komárne.

Našimi hostami budú priatelia z dvoch komunit, a to: Židovskej obce v Brne pod vedením rabína Mosheho Chajima Kollera a Židovskej náboženskej obce v Budapešti (Hunyadi tér). Delegácia z Budapešti zavíta do nášho mesta po piatich rokoch v zložení: predseda Miklós László, hlavný rabín dr. István Domán, kántor György Vencel, Juli Gállová, vedúca Klubu generácií a členovia tamojšej obce.

Účinuje speváčka Judit Klein (Budapešť)

Veríme, že sa zídeme v hojnom množstve aj z nášho regiónu, aby sme skutočne bez hraníc oslavili tento náš najveselší sviatok!

Všetkých Vás srdečne pozývame!